

ПРЕОБРАЋЕЊЕ И КРШТЕЊЕ ЦАРА КОНСТАНТИНА

Психологија и савремена наука нису кадре да у потпуности објасне зашто некада човек у једном тренутку промени свој начин живота и постане другачији. Како је време пролазило и како је цивилизација напредовала, тако је и овај феномен све више и више потискиван и на њега се гледало другачијим очима. У доба просветитељства преобраћење је потпуно рационализовано и објашњавано као појава која је смишљена, исконструисана и унапред доноси корист. У античком свету, човек је другачије размишљао и није имао потребу да извргава руглу преобраћењенике; цивилизацијска достигнућа нису била усмеравана да се само неколицина људи, на целом свету, о њих окористе; а и поштовало се начела да је *блаженије давати него примати* и да треба *љубити ближњега свога*.

1. **Преобраћење** – Сама реч *преобраћење* подразумева једну дубинску, суштинску промену и то не само у понашању, већ и у менталитету. Преобраћење човека потврђују бројни примери током историје. Велики преобраћеници су забележени у свим цивилизацијама, а занимљиво је и то да су они, некако, својим гестом успевали да скрену историју у другачијем правцу. То није само легенда о неким револуционарним променама, већ је то пример промене живота из корена.

Преобраћење, *metanoia*, *conversio*, доноси потпуни преокрет у уму једног човека. Најбољи примери коренитог преобраћења су они забележени на страницама Старог Завета. У мору многобожаца, појавило се неколико људи који су поверовали у једнога Бога – у *Бога Живог повероваше Аврам, Исак, Јаков, Мојсије, старозаветни патријарси, цареви, пророци*. Ипак, најбољи пример преобраћењеника је апостол Павле, који је од христовогонитеља Савла постао Светлост многобожачком свету – од Тарса, преко Атине и јелинске Македоније, Малте, па све до Рима. Павлов пут је пут преобраћеника, који је био пример за многе у касније добу. Као преобраћеник, он је крстио многе који су прешли трновит пут до Христа. Никако не треба заборавити и Јустина Философа, потоњег мученика, који је уз разговор са старцем Трифоном, осетио искру преобраћења. Касније је крштен и својим животом и делом показао како је могуће да философ постане истински хришћанин, мученик за Христа. Каснији пример преобраћења јесте и блажени Августин, који је у младости живео распусно и неморално,

да би уз силу преобраћења постао велики хришћански мислилац. На крају, нико од ових преобраћеника није само својом вољом погледао ка небесима и на њима видео Крст.¹ Увек је у томе био *прст* Божји. Преобраћење је тајна, надљудска и надприродна тајна. Дакле, мотиве за преобраћење је тешко наћи, јер преобраћење не може да се рационално објасни.

Едвард Гибон је хипотетички навео могуће мотиве Цара Константина за преобраћење, а то су: (1) добровољно прихватање Хришћанства, (2) политичка корист, (3) верско убеђење, (4) напредак, (5) побуна против старог система.² Пол Лемерл је истакао да се преобраћеник Константин ипак смишљено почео више приклањати Хришћанству тек од 320. године, што закључује по новчићима који су у том периоду ковани. Ако пораз Ликинија 324. године уједно сматрамо поразом многобоштва, морамо бити врло обазриви према преобраћењу Цара Константина.³ Цар је дуго и полако прихватао помисао да се крсти, јер му је, како Пол Лемерл каже, Хришћанство деловало најснажније и суштински другачије, с тим да није желео да потпуно уништи многобоштво. Са друге стране, Цар је заиста имао на уму само хришћанску веру – стално је био заокупљен проблемима који су настајали у Хришћанству: сазвао је Први васељенски сабор, трудио се око решавања проблема које су изазивали отпадници и самозванци.⁴

Даље, тезу о политичком опортунизму и смишљеном приближавању Хришћанству, опет без јаким аргумената, бранио је и Паланк. И његов став према преобраћењу Цара Константина иде линијом рационализма и просветитељства. Наиме, Паланк заговара тезу да је Константин прихватио синкретички деизам (или *пагански монотеизам*, како га крсти Буркхард) свог оца, а затим је у тај религиозни систем – само из користи – желео да уметне Хришћанство. “Његово незнање и сујеверје, исто као и жеља да удовољи целом свету, довели су га до усвајања двосмисленог религијског става, које је задржао барем до 324. године, ако не и до своје смрти.”⁵ Ова Паланкова тврдња заснива се, како он сам каже, на непобитним доказима: пагански карактер званичних текстова, задржавање паганских свештеника у царским службама. Питамо се, зар је то кључни доказ да је Цар био паганин у души? Званичне текстове није он сам писао, па да у

¹ Алузија на вече пред битку код Милвијског моста, када је Цар Константин видео Крст на небесима. Та чудесна појава Крста, и његов завет да ће сви његови ратници носити на одећи и оклопима Крст донели су му најбитнију победу. После те битке Ромејско Царство је добило једног Цара и доживело је системски преображај – преобраћење. О овом догађају види Лактанције, *О смрти прогоноитеља*, глава 44.

² Gibbon, Edward, *The Decline and Fall of the Roman Empire*, Wordsworth, Great Britain, 16, 365.

³ Опширније види студије: Н. Hadwick, “Conversion in Constantine the Great” у *Religious Motivation: Biographical and Sociological Problems for the Church Historian*, ed. Derek Baker. 1-13. Oxford: Basil Blackwell, 1978; T.D. Barnes, “The Constantinian Reformation.” у *The Crake Lectures*, 1984: A Classical Symposium held September 27-28; Barnes, “The Conversion of Constantine”, *Classical Views* n.s., 4 (1985); Keresztes, “The Phenomenon of Constantine the Great’s Conversion”, *Augustinianum* 27 (1987).

⁴ *Војсковођа, цар, светац*, ур. Н. Озимић, Ниш 2002; П. Лемерле, *Константинова хришћанска и источњачка монахија*, 55.

⁵ *Војсковођа, цар, светац*, Ж. Р. Паланк, *Поступно преобраћење*, 81.

његовим мислима осећамо пагански дух, већ су текстови настајали на двору, а писали су их дворски службеници који су вероватно образовани у паганском духу. Даље, питање је шта за њега значи сам карактер текстова, да ли је то форма писања – која је због образовања људи који су писали, била паганска. О задржавању свештеника у дворској служби као непобитном доказу да је и сам Цар паганин, не треба ни говорити, јер неколицина људи који су добро радили свој посао није требало да настрадају због тога што су пагани. Поврх свега, морамо да гледамо какви су закони били којима је Цар владао: он је забранио жртвоприношење. Зар би то паганин урадио? Мишљења смо да је то далеко јачи доказ од ова два наведена. Паланк затим заступа тезу да је Цар поступно постао хришћанин: прво је судио о лажним религијама и одбацио многобожачке култове, открио је да постоји Један, Врховни Бог, и на крају, открива да је он помоћник кога је Бог послао на земљу да Га најави. Сујеверјем се сматра то што је Цар после сновиђења Крста, наредио да се хришћански символ постави на барјаке и штитове. Овде имамо већ наведену теорију да је Цар поверовао у Христову снагу и желео је да је искористи. На крају, Паланк ипак каже да не смемо због овога да одбацимо стварност Царевог преобраћења, јер истиче да је од 312. године Цар веровао у Христа, те да је од тада био врло привржен Цркви Христовој.

Преобраћење тешко може да се сведе на рационалне појмове, али ако покушавамо и да поставимо хипотезу за то морамо имати на уму и надприродно, “нелогично” – за нас људе – деловање Бога у историји.

2. Крштење – *Крштење* је Света тајна у Цркви Христовој. Тајна кроз коју се улази у вечно Царство Небеско. Пошто је преобраћење диг човековог несвесног, покрет срца, па ума, оно доноси крштењску реалност. Суштинским преобраћењем се облачимо у белу одећу христоваскрсног живота.

У прва три века сам обред крштења није имао неку посебну структуру.⁶ Рани хришћани су овим обредом улазили у заједницу, Цркву. Крштење је било неодвојиво уклопљено у Свету Литургију, а сам обред се завршавао *целивом мира*, који је представљао и радост свих чланова Цркве због новокрштеног, али и сведочење заједнице да је у њеном наручју нови члан. Списи Светог Игнатија Богоносца, затим Јустинови списи и спис *Учење дванаесторице апостола* се слажу да је епископ крштавао;⁷ баш као што је било и у случају крштења Цара Константина. Иполитово *Апостолско предање*⁸ сведочи да је и почетком III века обред истоветан са оним што

⁶ О крштењу види Thomas M. Finn, “Ritual Process and the Survival of Early Christianity,” *Journal of Ritual Studies* 3 (1989); Paul F. Bradshaw, *The Search for the Origins of Christian Worship: Sources and Methods for the Study of Early Liturgy* (London, SPCK, 1992).

⁷ Опширније види *Дела апостолских ученика*, превео Епископ захумско-херцеговачки и приморски Атанасије, Манастири Хиландар и Тврдош, Врњачка бања – Требиње, 1999, 45-77; 103-111; 227-275; 427-459.

⁸ О овом спису врло су значајне студије: Gregory Dix, ed., *The Treatise on the Apostolic Tradition of St Hippolytus of Rome*, rev. Henry Chadwick (London, SPCK, 1968); G.J. Cuming, *Hippolytus: A Text for Students*, Grove Liturgical Study, 8, rev ed (Bramcote, Notts, Grove Books, 1987) и Allen Brent, *Hippolytus and the Roman Church in the Third*

је описано у наведеним списима.⁹ Тек од IV века може се пратити структура самог обреда, у коме су се одвајала два аспекта: *призив* и катихуменат. *Призив* на крштење се одликовао и мучеништвом у периоду прогона. Међутим, било је и много оних који су били катихумени, а намерно су одлагали да се крсте, тако да Цар Константин није био усамљен пример свог доба. Многи су били хришћани у срцу, али су се крштавали тек пред смрт како би им крштењском силом били обрисани сви греси, што може да буде јак утицај наглашеног морализма у вери. Цар Константин је исто мислио и исто урадио, што видимо из сведочанства које нам доноси спис *Живот Константинов*.

Други аспект крштења у ранохришћанском периоду био је катихуменски период: учење о вероисповедању и о самом хришћанском животу. Многи су били поучавани о самом значају крштења и обавезама хришћана у свету, после улажења у Цркву, али су многи учили и о самом вероисповедању.¹⁰ Катихуменат је процветао у периоду после прогона, почетком IV века некако у исто време када је Константин постао Цар, када је много људи улазило у Цркву.

Многи ранохришћански списи сведоче да је катихуменски период трајао и чак до три године,¹¹ зато што је у периоду прогона требало да буде истакнута јака жеља за крштењем и јака вера у Васкрслог Бога, како би човек приступио крштењу. Како наводе Василије Велики и Григорије Ниски на почетку године оглашени су се пријављивали да ће се крстити, а то је значило да се они одмах припремају за крштење. Јован Златоуст наводи како су се они који су били многобошци, а хтели су да се крсте и постану хришћани, кајали и одрицали од свега што су радили пре и да су после катихуменског периода бивали крштени.

Крштење Цара Константина је описано у спису *Живот Константинов*. Пред крај тог списка описани су догађаји који су претходили његовом крштењу, само крштење, његова смрт и сахрана. Иако је било оних који су сумњали у аутентичност овог списка и описа крштења Цара, јасно се из овог сведочанства види да је Цар Константин, и пре самог крштења, био у срцу хришћанин и да је свесно приступио епископима да га пред смрт крсте. Са друге стране, нема сведочанстава из тог периода који пружају другачију слику о вери Цара Константина. Дакле, сви они који су говорили да је Цар био само политичар и да је трпео хришћане због мира у Царству немају чврсте доказе за то.

Century: Communities in Tension Before the

Emergence of a Monarch Bishop, Supplements to *Vigiliae Christianae*, 31 (Leiden: Brill, 1995).

⁹ *Дела апостолских ученика*, 439-445.

¹⁰ Због тога што је било доста људи који су одуговлачили са крштењем, епископи и свештеници нису дозвољавали да некрштени-оглашени буду на Светој Литургији после Литургије Речи. Дакле, некрштени су били у Цркви док се читала зачала из Јеванђеља и апостолских списка, а затим су могли да чују и беседу, али одмах после тога морали су да напусте заједницу. На тај начин су свештеници практично утицали на људе да се крсте како би приступили Чашаи.

¹¹ *Дела апостолских ученика*, 438.

У 61. глави списа *Живот Константинов* животописац описује како се Константин разболео у Јелинопољу. “Ту је неко време провео у цркви мученика, и заклињао се и молио Богу. Био је убеђен да му се живот ближи крају. Осећао је да долази време када треба да затражи очишћење грехова из своје прошлости, чврсто верујући да ће, иако су све грешке које је направио смртни грех, његова душа бити очишћена од греха кроз делотворност тајанствених речи и спасоносном водом крштења.”¹² Као покајник, непрестано се молио, клечећи на прагу Цркве. Тада му је свештеник прочитао молитве и он је отишао да обилази околину Никомидије, где се сретао са епископима и разговарао са њима о крштењу. Дакле, овај период може да се сматра катихунатом.¹³ Знајући да је Цар био покретач Првог васељенског сабора, и да је током свог живота био окружен епископима и свештеницима, да је проводио много времена у причи са клирицима током целог свог живота, мишљења смо да је део његовог живота када је био владар Царством, био период у коме се он припремао за крштење. Он је био оглашен током тог дела свог живота, тако да је сада пред смрт пришао искреног срца да се крсти.

У 62. глави списа *Живот Константинов* наведене су речи Цара Константина: “Стигао је час коме сам се дуго надао, са искреном жељом и молитвом, у коме добијам спасење у Богу. Час је стигао, час у који могу да задобијем благослов тог печата који доноси бесмртност (вечност), час у који могу да примим печат спасења. Мислио сам да ће се то десити у води реке Јордана, где се и наш Спаситељ, нама за пример, крстио: али Бог, који зна шта нам је на корист, одредио је да примим тај благослов баш овде. Нека буде тако без одлагања: јер је то Његова воља, Онога који је Господар живота и смрти, тако да мој живот овде треба да се продужи и да моја судбина буде повезана са народом Божјим, и у заједници са њима, у молитви пошто сам члан Цркве, ја ћу себи приписати од тог доба какав ће ми живот бити, онакав као што приличи Његовој служби.”¹⁴ Наводећи ове речи можемо да закључимо да је Константин планирао да се крсти у Јордану, али га је болест пожурила и приморала да се крсти у Никомидији. Осим тога, ове изговорене речи показују да је Цар доста добро знао шта је крштење.

После његових речи, епископи су служили Свету службу, како каже животописац “по уобичјаном уставу, а њему су давали неопходне савете чинећи га учесником светотајинске службе”.¹⁵ Тако је Константин, први од свих владара, крштен у Цркви, а крштен је у храму посвећеном мученицима Христовима. После крштења више није носио царску пурпурну одежду.

У 63. глави списа описано је како се Цар молио Богу после крштења. “Сада знам да сам заиста благословен: сада сам сигуран да сам добио снагу бесмртности и да сам постао заједничар Божанске светлости.”¹⁶

¹² Vita Constantini 61.

¹³ Cf. E.J. Yarnold, “The Baptism of Constantine,” *Studia Patristica* 26 (1993), 95-96.

¹⁴ Vita Constantini 62.

¹⁵ Vita Constantini, 62.

¹⁶ Vita Constantini, 63.

Завештао је својим војсковођама како да га сахране, а затим је поделио годишње награде римским грађанима своје престонице, у наследство је оставио империју својим синовима, “као да баштини очевину”, записао је животописац.

У ове наведене три главе јасно се потврђује да је Константин свесно пред смрт крштен у хришћанској Цркви, да је припремао своје крштење, да је знао шта је крштење и шта је заједница са Једним Богом.

3. *Допринос Цара Константина у развоју нових идеја и стремљења у античкој цивилизацији* – Диоклецијан је, пре Константина, већ раскинуо са римском традицијом и имао је напете односе са римским Сенатом. Он је створио државни систем, који ће касније укинути Константин.

На крају III и почетком IV века Царство је било у кризи, а многобожачка религија је била у врло лошем стању. Како Јакоб Буркхард наводи: “паганство би се изгубило да није дошло Хришћанство.”¹⁷ Римско Царство је доласком Константина постало хришћанско, што је по мишљењу Пола Лемерлеа један од најважнијих догађаја у историји, али да је тај догађај уједно донео и многе сложене проблеме.¹⁸ Како су се сами људи преобратили у нову веру, Хришћанство, тако је и читаво Ромејско Царство доживело суштински преображај и преобраћење.

На почетку IV века, Царство је било у прилично лошем стању, не само материјално-финансијском, већ и духовном. Због сталних ратова и ширења територије, али и због развоја трговине – и на копну, и на мору – начин живот људи са Истока, велики број култова са Истока и различит начин мишљења, заоденуо је старо, ушушкано Ромејско Царство. Прихватања нових источњачких култова и малоазијских божанстава значило је ново сујеверје и повећавање броја богова и култова.¹⁹ Како се кварила званична многобожачка вера, тако се кварила и политика, јер они који су били на власти желели су да, на само себи својствен начин, владају. Ипак, у државно-политичком систему доста дуго се није ништа ново дешавало. Многобожачка религија се прихватала на рођењу и није се ништа радило како би се унапредио култ, а самим тим жречеви нису могли да пруже никакав допринос у помаку социјалног живота Ромеја. Можемо рећи да су пуних шест векова Рим и Исток живели на исти начин, без великих узлета. Од битке код Исе и смрти Александра Великог, затим распрачавања његовог царства и стварања нових држава; ништа се суштински ново није десило. Постојали су покушаји да се реформама промени нешто на боље – сетимо се Граха и два тријумвирата – али нису успели да сву енергију усмере ка стварању нечег новог, већ су само обнављали старо.

Криза у животу античког човека и његове културе довела је до декаденције друштва. “Речито сведочанство старења и кварења римског света, за шта Хришћанство не сноси кривицу, јесте цела историја овог перио-

¹⁷ Burkhart, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, preveo Dušan Janić, Sremski Karlovcі – Novi Sad, 141.

¹⁸ *Војсковођа, цар, светац*, Пол Лемерле, *Константинова хришћанска и источњачка монахија*, 52.

¹⁹ Burkhart, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 150-184.

да.”²⁰ Тако Јакоб Буркхард једном реченицом дефинише кварење римског света, али са посебном одредницом о невиности хришћана, иако је имао лош став према Константину као хришћанину.

У таквом безизлазном тренутку појавио се Константин са жељом да промени старе навике и уведе новине у животу и политици. Константинов отац Констанције, иако је мало владао, установио је, иако у периоду прогона хришћана, систем толеранције, који је Константин наследио и поставио као идеал владавине. Константин је од 306. године и његовог проглашавања за цара изјашњавао као заштитник хришћана.²¹ Цар је кренуо из Британије и покорио цело Ромејско Царство. Наравно, тако нешто је успевало и многим другим војсковођама, али је он покренуо други начин мишљења; налик револуционарној Александровој јелинизацији Истока, што сведочи о учествовању Бога у историји кроз реалне људске личности.

Од 306. године, Цар је покушавао да покрене нове ствари у учмалом систему, како у државничком и војно-политичком животу, тако и у самом друштву. Константин је на Острву покренуо многа дешавања: од изградње војних логора, градова, преко фортификације, до изградње мостова и путева. Са друге стране, Цар је учествовао у разбијању учмалих друштвених навика, покретао нове начине у мишљењу, развијао нов систем у економији и војсци. Пошто је многобожачки култ већ био толико изопачен, он није хтео да учествује у њему. Постоје сведочанства да је већ и његов отац Констанције Хлор веровао у једног врховног Бога и да није био многобожац. Био је то пример касног паганског монотеизма.²² Дакле, култ у Константиновој кући је био монотеистички и он није могао да се одупре породичном утицају, већ је наставио са монотеизмом. Константин је отпочео коначну борбу са паганством и многобожачким Римом, у корист једнобожачке вере у Бога Живог. Управо му на томе највише и замера његов посредни наследник Јулијан, који није могао да се помири са тим да је Константин преобразио антички Рим и да је укинуо жртвоприношења и тиме ударио велики, ако не и одсудни, ударац многобоштву. Касније ће Јакоб Буркхард децидирано казивати да се Константин никада није представљао као хришћанин и да је био прорачунати политичар, али нажалост, није те исказе поткрепио наводима из неких сведочанства из тог периода, о томе, већ је произвољно извео закључке на основу неколико премиса о Константиновим поступцима и његовој породици.²³ Ипак је Буркхард признао да је Константин био једнобожац, а за то наводи као доказ натпис на Константиновом славолуку у Риму.²⁴

Као најбољи пример произвољних теорија навели смо само неколико врло битних навода неправилног и недоследног закључивања – Јакоба Буркхарта, чије дело *Доба Константина Великог*, обилује непоткрепљеним и противуречним закључцима.

²⁰ Burkhardt, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 249.

²¹ Gibbon, Edward, *The Decline and Fall of the Roman Empire*, 16, 365.

²² Burkhardt, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 232.

²³ Burkhardt, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 304.

²⁴ Burkhardt, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 320.

4. *За и против Цара* – О Константиновом животу остало је много сведочанстава, како из многобожачког, тако и из хришћанског пера. Од хришћанских писаца најважнији су сигурно Лактанције, Созомен, Сократ Схоластик и Јевсевије Кесаријски, који је написао неколико списа о владавини Цара Константина, затим бележио његове беседе, и све оно што се дешавало у току царевања. Врло је битан и спис *Живот Константинов*, а затим и многе беседе и списи црквених великодостојника који су били упућени самом Цару. Јевсевије Кесаријски је сачувао за будуће генерације непобитно важне историјске чињенице и документа која могу да нам послуже у разјашњавању царевог живота, вероисповедања и делања. Поменућемо писма Анулинусу, гувернеру Африке и епископу картагинском Цецилијану, у којима је Цар недвосмислено говорио о свом хришћанском опредељењу. Са друге стране, сачувани су и закони којима је Константин владао, који такође могу да укажу на његово вероисповедање. У спису *Живот Константинов* пише да је Цар забранио жртвоприношење у паганским храмовима, прорицања, и да је наводио обласне гувернере да изграђују и обнављају цркве. У свом писму Сапору, цару Персије, Константин говори да верује најсветијом вером у Једног Светог Бога. Из овог се јасно види, да ли је то реликт противуречног паганског монотеизма, који наводи Буркхард, или права вера у Христа.

Са друге стране, постоје сведочанства и многобожаца – на првом месту, већ поменутог Јулијана Апостате, а затим и оних који су живели после Константинове смрти: Евнапије из Сарда, и Зосима.

Прилично је чудно са колико жара су критиковани хришћански писци, савременици Цара, који су описали његов живот. Тешко је да су они који су живели заједно са Царем, били толико пристрасни и противуречни, а да су они који су живели деценијама, а посебно они који су живели вековима, после Цара били одговорни пред историјом и будућим генерацијама и критички приступили Константиновом животу. Јулијан Апостата је био највећи противник Цара у најближем периоду царевог земног живота. Његов наставаљач који је омаловажавао Царево преобраћење и крштење, био је Евнапије из Сарда. На његову критику се надовезао Зосима који је у VI веку понижавајуће говорио о царевом духовном и менталном преображају. Зосимини текстови су откривени у XVI веку, а самим тим је у том раздобљу појачана критичка свест према Царевој *metanoi*. Јоханес Левнклавијус је штампао Зосимин опус у Базелу, 1576. године.²⁵ Одмах је тенденциозно скрајнуо сведочанства Јевсевија Кесаријског и фаворизовао Зосимин критички став према Цару. Овај низ наставили су Едвард Гибон и, понајвише, Јакоб Буркхардт. Сви они заједно били су против тога да је Цар био истински хришћанин, већ да је био само политичар и синкретиста, који је све радио како би задржао неограничену власт у својим рукама. Њихов циљ је био да прикажу Цара као полупаганина, који се додворавао хришћанима само да би сачувао своју власт. Дакле, сви критичари су одбијали да прихвате преобраћење Цара и истинитост жеље за крштењем, али без посебног сведочанства о томе.

²⁵ Опширније види Keresztes, "The Phenomenon of Constantine the Great's Conversion", *Augustinianum* 27 (1987).

Јакоб Буркхард је чак нагласио да се Цар пред крај свог живота приближио паганству,²⁶ а о његовом крштењу говори да сви могу да по свом личном нахођењу процене зашто се Цар крстио,²⁷ при том не наводећи ни редак о Царевом крштењу из списка *Живот Константинов*.

Следећу хипотезу о Константиновом преобраћењу и крштењу дао је Андреас Алфелди,²⁸ а она се своди на то да Цар није прихватио Хришћанство већ богословског система Цркве, нити због новозаветног морализма, већ због вере у Христову безграничну моћ. Цар се ослањао на Христову снагу и у њој је видео основ за ширење Царства и сигурност у победу против свих противника. Такав однос према вери у Христа није никако могао да буде истински хришћански, већ се тај однос заснивао на убеђењу да ће Цар имати успеха у овоземљаским намерама и животу. Међутим, да ли је могуће да је човек који је имао утилитаристички однос према Христу и Цркви пристао да се на крају свог живота крсти и да изговори оне речи у тренутку крштења... Зар такав човек не би рекао на крају свог живота: *хвала на свему, али ја сам ипак многобожац и верујем у бога сунца...*

Царев панегирист описује сваки аспект његове владавине, затим ситуације у којима се нашао, тријумфалне походе, ... Међутим, животописац није описао оно што је било традиционално приликом победничких маршева – приношење жртве Јупитеру на римском Капитолу. Цар Константин очигледно није жртвоприносио. Да ли је могуће да би Цар на тај начин желео да се додвори хришћанима који су ипак у Царству били мањина? Како је могуће да је Цар прекинуо традицију и усред тријумфалног усхићена урадио оно што народ (читај, многобожачки!) не би волео да њихов Цар уради?

5. *Закључак* - После горе наведених примера преобраћеника у историји, са посебним освртом на светог апостола Павла, морамо да нагласимо да је један од најконтраверзнијих историјских ликова који је преобраћеник и први крштени ромејски владар – Цар Константин Велики. Око његовог живота и његовог преобраћења и крштења многи историчари проводили су цео свој живот; неки су успели да схвате и прихвате Цара, а неки су постали његови највећи критичари. Мишљења смо да је једини проблем код прихватања или неприхватања, управо неверовање, односно веровање у тајну учествовања Бога Живог у историји.

²⁶ Burkhart, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 356.

²⁷ Burkhart, Jakob, *Doba Konstantina Velikog*, 360.

²⁸ *Војсковођа, цар, светац*, А. Алфелди, *Ухваћен у таму сујевеља*, 45. (Andrew Alföldi, Harold Mattingly; *The Conversion of Constantine and Pagan Rome*, Clarendon Press, 1948.)

Ivica Čairović

CONVERSION AND BAPTISM OF EMPEROR CONSTANTINE

The topic of this paper is the conversion and baptism of Emperor Constantine. In the first part of the paper, the terms *conversion* and *baptism* are explained in the context of the Early Church (until the III century A.D.). The baptizing ritual administered in the first centuries of Christianity is explained after that. The aim was to clarify christening of Emperor Constantine. This study has primarily been based on the references from the sources - *Ecclesiastical History* and *Life of Emperor Constantine*.

This text represents a contribution not only to the history of Early Church, but also to the history of Byzantium in the context of Christianity. For this very reason, our task is to analyze likewise the studies throwing a negative light to the baptism and creed of Emperor Constantine that originated in a later period, in particular the studies of Edward Gibbon and Jacob Burchardt. However, it should be pointed out that this work was not developed on the conflict of opinions of Eusebius of Caesarea on one side and Edward Gibbon and Jacob Burchardt on the other.

Finally, in this paper we emphasize the significance of Emperor Constantine's baptism for the Christian Church and development of Byzantium.